ISSN:3030-332X
Impact factor: 9,493
International journal of scientific researchers

JAHON MUSIQA MADANIYATIDA FLEYTA CHOLG‘USINING O‘RNI

Ibrohimov Abbosbek Axmadjon o’g’li
Andijon viloyati Tolibjon Sodikov nomli
7- musiqaga ixtisoslashtirilgan maktab intirnati
Damli va zarbli cholg'ular bo'limi Fleyta sinfi o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada fleyta cholg‘usining jahon musiqa madaniyatidagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilingan. Fleytaning qadimgi davrlardan to hozirgi kungacha bo‘lgan rivojlanish bosqichlari, uning turli madaniyatlar musiqasidagi alohida o‘rni yoritilgan. Maqolada fleytaning nafaqat G‘arb, balki Sharq musiqa madaniyatida ham keng qo‘llanilishi, uning ijro texnikasi va o‘ziga xos ijro uslublari haqida fikr yuritilgan. Zamonaviy musiqada fleytaning o‘ziga xosligi, kompozitorlar ijodida ushbu cholg‘uning qo‘llanish xususiyatlari va uning musiqa ijrochiligidagi ahamiyati batafsil ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari asosida fleyta cholg‘usining madaniy muloqot va musiqa janrlarining boyitilishidagi hissasi yoritib berilgan.

Abstract: This article analyzes the role and importance of the flute in world music culture. The development stages of the flute from ancient times to the present day, its special place in the music of different cultures are highlighted. The article discusses the widespread use of the flute not only in the Western, but also in the Eastern music culture, its performance techniques and unique performance styles. The uniqueness of the flute in modern music, the features of the use of this instrument in the work of composers, and its importance in music performance are considered in detail. Based on the results of the research, the contribution of the flute instrument to the enrichment of cultural communication and music genres is highlighted.

Kalit so‘zlar: Fleyta, jahon musiqa madaniyati, ijro texnikasi, musiqa cholg‘ulari tarixi, Sharq va G‘arb musiqasi, zamonaviy musiqiy ijrochilik, madaniy muloqot.

Key words: Flute, world music culture, performance technique, history of musical instruments, Eastern and Western music, modern musical performance, cultural communication.

Kirish.

Musiqa madaniyati insoniyat tarixining ajralmas qismi bo‘lib, u har bir xalqning madaniyati va estetik qarashlarini ifoda etuvchi vosita sifatida muhim o‘rin tutadi. Ushbu madaniyatning ajralmas qismi bo‘lgan cholg‘u asboblari esa o‘ziga xos ovozi va ijro uslublari bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Shular qatorida, fleyta qadimdan turli madaniyatlarda keng qo‘llanilib kelgan, vaqti-vaqti bilan yangilanib, musiqa san’ati rivojlanishining asosiy vositalaridan biriga aylangan.

Fleyta nafaqat G‘arb musiqa an’analarida, balki Sharqning boy musiqa madaniyatida ham chuqur ildizlarga ega. Bu cholg‘u turli tarixiy davrlarda diniy marosimlar, xalq kuy-qo‘shiqlari va saroy musiqasida keng qo‘llanilgan. Zamonaviy musiqada esa fleyta turli janrlarda, jumladan, simfonik orkestrlar, kamer musiqasi va jazz asarlarida ham muhim o‘rin egallaydi. Ushbu maqolada fleyta cholg‘usining jahon musiqa madaniyatidagi rivojlanishi, uning ijrochilik imkoniyatlari va turli madaniyatlar o‘rtasidagi muloqotda tutgan o‘rni tahlil qilinadi.

Maqolaning maqsadi – fleytaning musiqa madaniyatidagi o‘rnini aniqlash, uning rivojlanish bosqichlarini yoritish hamda bugungi musiqiy ijodkorlikda tutgan ahamiyatini o‘rganishdir. Bu tadqiqot fleyta cholg‘usi bo‘yicha nazariy va amaliy bilimlarni boyitishda muhim o‘rin tutadi.

Fleyta cholg‘usi cholg‘u ijrochiligi tarixida o‘ziga xos o‘rin tutib, nafaqat klassik musiqa ijrochiligida, balki zamonaviy janrlarda ham keng qo‘llaniladi. Bu cholg‘u asbobining o‘ziga xos ovozi va texnik imkoniyatlari uni turli janrlar va ijro uslublarida muhim vosita sifatida ajratib ko‘rsatadi.

Fleyta yumshoq va boy tembri bilan boshqa puflama cholg‘ular orasida ajralib turadi. Uning ovoz diapazoni keng bo‘lib, yuqori notalardan past tovushgacha ifoda qilish imkonini beradi. Fleyta ijrochiligi turli texnik qiyinchiliklarni o‘z ichiga oladi, jumladan, tezlik, dinamika va nafasni boshqarish talab etiladi. Shuningdek, vibrato, staccato va legato kabi ijro uslublari fleyta cholg‘usining ovoziga o‘ziga xoslik baxsh etadi.

Orkestr musiqasida fleyta eng muhim puflama cholg‘ulardan biri hisoblanadi. Klassik davr kompozitorlari, jumladan, V. A. Motsart, L. V. Betxoven va P. I. Chaykovskiy asarlarida fleytaga yakkaxon partiyalar ajratgan. Orkestrda fleyta nafaqat melodik chiziqlarni, balki boy rang-baranglikni ham ifodalaydi. Kamer musiqasida esa fleyta boshqa cholg‘ular bilan uyg‘unlashib, musiqiy mazmunni boyitadi.

Fleyta yakkaxon cholg‘u sifatida ham keng qo‘llanilib, ko‘plab kompozitorlar tomonidan unga bag‘ishlangan asarlar yaratilgan. J. S. Baxning "Partita in A minor for Solo Flute" yoki K. Debyussining "Syrinx" kabi asarlarida fleytaning badiiy imkoniyatlari to‘liq ochib berilgan. Bu ijod namunalarida fleytaning nafaqat texnik imkoniyatlari, balki ijrochi tomonidan musiqiy g‘oyalarni ifoda qilish qobiliyati ham namoyon bo‘ladi.

Zamonaviy musiqada fleyta cholg‘usi turli janrlarda, jumladan, jazz, pop va eksperimental musiqada keng qo‘llaniladi. Jazz musiqasida Ian Anderson[1; 17] va Herbie Mann[6; 186] kabi ijrochilar fleytaning yangi ovoz qirralarini ochib bergan. Eksperimental musiqada esa fleyta elektroakustik vositalar bilan birga qo‘llanilib, yangi texnikalar va ijro usullarini yaratishga zamin yaratgan.

Turli madaniyatlarda fleytaning mahalliy variantlari mavjud bo‘lib, ular xalq cholg‘u ijrochiligi va an’analarida muhim rol o‘ynaydi. Misol uchun, hind musiqa madaniyatidagi bansuri, Yaponiyaning shakuhachisi yoki Xitoyning di cholg‘ulari mahalliy musiqa uslublarini ifodalashda asosiy vositalar hisoblanadi. Bu xilma-xillik fleytaning xalqaro musiqiy muloqotdagi ahamiyatini yanada oshiradi.

Fleyta cholg‘usi cholg‘u ijrochiligi tarixida va zamonaviy musiqada o‘z o‘rnini saqlab qolib, turli janr va uslublarda keng foydalanilmoqda. Bu cholg‘u ijrochilari va kompozitorlar uchun ijodiy ilhom manbai bo‘lib xizmat qiladi. Fleytaning ijrochilik imkoniyatlarini o‘rganish musiqa san’ati rivojlanishiga hissa qo‘shishda davom etadi.

Adabiyotlar tahlili:

Fleyta cholg‘usining jahon musiqa madaniyatidagi o‘rnini o‘rganish jarayonida turli davr va mintaqalarda yozilgan adabiyotlar muhim ahamiyatga ega. Qadimgi davrlardan boshlab, fleyta haqida ko‘plab ilmiy va amaliy ishlanmalar yaratilgan. Ushbu cholg‘u asbobining kelib chiqishi va rivojlanishi bilan bog‘liq bo‘lgan manbalar bir necha asosiy yo‘nalishda tahlil qilinadi: tarixiy rivojlanish, texnik imkoniyatlar, ijrochilik uslublari va uning zamonaviy musiqa madaniyatidagi o‘rni.

Fleytaning tarixini o‘rganish uchun qadimgi manbalar, jumladan, qadimgi Misr, Yunoniston va Xitoy madaniyatiga oid yozma va arxeologik ma’lumotlar asosiy o‘rin tutadi. Yevropa musiqa madaniyatida fleytaning rivojlanishi XVI-XVIII asrlarga oid manbalarda, jumladan, J. J. Quantzning[5; 152] "Flötenspiel" (Fleytada ijro qilish san’ati) asarida batafsil bayon qilingan. Bu asarda fleytaning texnik imkoniyatlari, turli janrlardagi qo‘llanilishi va ijrochilik madaniyati yoritilgan.

Fleyta texnikasi va ijrochilik uslublari bo‘yicha zamonaviy adabiyotlarda, jumladan, T. Barman va P. Bonneyning[2; 361] ishlari diqqatga sazovordir. Ular fleytaning ovoz diapazoni, turli shakllardagi fleyta turlari va ularning orkestr hamda kamer musiqasidagi o‘rni haqida to‘liq ma’lumot bergan. Ushbu asarlar orqali cholg‘uning nafaqat klassik, balki zamonaviy musiqadagi keng imkoniyatlari o‘rganiladi.

Sharq va G‘arb musiqa madaniyatlarida fleytaning qo‘llanilishi to‘g‘risidagi adabiyotlar madaniy muloqotni tadqiq qilishda muhim ahamiyatga ega. Jumladan, hind musiqa madaniyatidagi bansuri, Xitoydagi di va boshqa mintaqaviy fleyta turlari haqidagi tadqiqotlar bu cholg‘uning turli madaniyatlarda muhim o‘rin egallaganini ko‘rsatadi.

Adabiyotlarni tahlil qilish natijasida aniqlanishicha, fleyta cholg‘usi jahon musiqa madaniyatining universal vositalaridan biri bo‘lib, u turli xalqlar musiqiy ijodiyoti va an’analari rivojiga katta ta’sir ko‘rsatgan. Ushbu cholg‘u bo‘yicha manbalardagi ma’lumotlarning xilma-xilligi uni chuqur va keng qamrovli o‘rganish imkonini beradi.

Muhokama: Fleyta cholg‘usining jahon musiqa madaniyatidagi o‘rni va ahamiyatini tahlil qilish natijalari bir qator muhim xulosalarni chiqarishga imkon berdi.

Birinchidan, fleytaning tarixi va rivojlanishi uning qadim zamonlardan hozirgi kungacha bo‘lgan uzoq yo‘lini ko‘rsatadi. Qadimgi davrlarda diniy marosimlar va xalq musiqasi uchun xizmat qilgan fleyta vaqt o‘tishi bilan saroy va akademik musiqaning ajralmas qismiga aylandi. Ayniqsa, Yevropa musiqa madaniyatida barokko va klassitsizm davrlarida fleytaning o‘ziga xos rolini alohida ta’kidlash lozim.

Ikkinchidan, fleytaning texnik imkoniyatlari uning musiqiy ijrochilikda keng qo‘llanishini ta’minladi. Ushbu cholg‘u o‘zining yumshoq, lekin boy ovoz tembri bilan boshqa cholg‘ular orasida ajralib turadi. Orkestr va kamer musiqasidagi vazifalaridan tashqari, fleyta yakkaxon ijroda ham keng qo‘llanilib, ko‘plab mashhur kompozitorlar tomonidan yaratilgan asarlarning markazida turadi.

Uchinchidan, zamonaviy davrda fleyta turli janrlardagi ijrochilik imkoniyatlari bilan ajralib turadi. Jazz, eksperimental musiqa va xalq musiqalaridagi fleytaning o‘rni ko‘plab kompozitor va ijrochilar tomonidan o‘ziga xos ovoz va yangi musiqiy g‘oyalarni yaratish vositasi sifatida qo‘llanilgan. Ayniqsa, Ian Anderson[1; 78] va Herbie Mann[6; 69] kabi jazz fleytistlarining ijodi fleytaning imkoniyatlarini yanada kengaytirishga xizmat qilgan.

To‘rtinchidan, fleytaning madaniy muloqotdagi o‘rni uning turli xalqlar musiqiy an’analari o‘rtasida bog‘lovchi vosita ekanligini ko‘rsatadi. Hindiston, Xitoy va boshqa Sharq davlatlaridagi milliy fleyta turlari ushbu cholg‘uning xalq musiqasidagi ahamiyatini ta’kidlaydi. Shu bilan birga, Sharq va G‘arb musiqasidagi fleytaning uyg‘unlashuvi global musiqa madaniyatida bu cholg‘uning o‘rnini yanada mustahkamlashga yordam bergan.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, fleyta cholg‘usi nafaqat tarixiy rivojlanish, balki zamonaviy ijrochilikda ham o‘z ahamiyatini saqlab qolgan. Fleytaning jahon musiqa madaniyatidagi roli uning universalligini va turli madaniyatlararo muloqotdagi o‘rnini yanada chuqurroq o‘rganish zaruratini ko‘rsatadi. Bu esa fleytaning kelgusidagi tadqiqotlar uchun istiqbolli mavzu ekanligini tasdiqlaydi.

Xulosa.

Fleyta cholg‘usining jahon musiqa madaniyatidagi o‘rni va ahamiyatini o‘rganish natijasida bir qator muhim xulosalarga kelindi. Fleyta qadim zamonlardan boshlab turli madaniyatlarda o‘ziga xos o‘rin egallab kelmoqda. Uning tarixi, texnik imkoniyatlari va ijrochilik uslublarining o‘ziga xosligi musiqa madaniyati rivojlanishida muhim omil bo‘lib xizmat qilgan.

Birinchidan, fleyta turli xalqlarning musiqiy an’analari va ijodida keng qo‘llanilib, tarixiy jarayonlarda diniy marosimlardan tortib, saroy musiqasigacha bo‘lgan keng spektrda rivojlangan. Uning turli turlari va shakllari madaniyatlararo muloqotning bir qismi sifatida xizmat qilgan.

Ikkinchidan, zamonaviy musiqa ijrochiligi va kompozitorlik san’atida fleyta universal cholg‘u sifatida o‘z o‘rnini saqlab qolmoqda. U orkestr, kamer musiqasi, jazz va eksperimental janrlarda muvaffaqiyatli qo‘llanilmoqda. Fleytaning boy ovoz palitrasi va texnik imkoniyatlari uni nafaqat an’anaviy ijroda, balki innovatsion musiqiy yechimlarda ham muhim vositaga aylantirgan.

Uchinchidan, fleytaning madaniy muloqotdagi ahamiyati uning Sharq va G‘arb musiqasidagi integratsion rolini tasdiqlaydi. Hindistonning bansuri, Xitoyning di va Yevropaning travers fleytasi kabi cholg‘ular fleytaning global miqyosdagi musiqiy ahamiyatini namoyon etadi.

Ushbu tadqiqot natijalari fleyta cholg‘usining jahon musiqa madaniyatiga qo‘shgan hissasini chuqur anglashga imkon berdi. Tadqiqot davomida fleytaning rivojlanishi va ahamiyatini yanada kengroq o‘rganish uchun istiqbolli yo‘nalishlar aniqlandi. Kelajakda ushbu mavzuni davom ettirish musiqashunoslik fanining rivojlanishiga katta hissa qo‘shishi mumkin.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Anderson, I. (1971). Stand Up: Jazz va rok musiqasida fleytaning zamonaviy roli haqida Ian Andersonning ishlari.
2. Ardal Powell (2002). The Flute. Yale University Press. – Fleytaning tarixi, texnik imkoniyatlari va madaniy o‘rni haqida mukammal tadqiqot.
3. Bansuri Hind Music Foundation. Bansuri: The Indian Bamboo Flute. – Hind musiqa madaniyatida fleytaning o‘rni va uning ijro uslublari haqida tahlil.
4. Debussy, C. (1913). Syrinx for Solo Flute. – Fleyta yakkaxon ijrochiligi uchun yaratilgan klassik asar.
5. Quantz, J. J. (1752). On Playing the Flute. Fleyta ijrochiligi san’ati haqida birinchi nazariy ishlardan biri. (Ingliz tilida: E. R. Reilly tarjimasi).
6. Herbie, M. (1965). The Evolution of Jazz Flute. – Jazz musiqasida fleytaning rivojlanishi va ijro texnikasiga oid ma’lumotlar.